

ATMOSFÉRICKÝ AEROSOL V OVZDUŠÍ

MLADÉ BOLESLAVI V ZIMĚ 2013:

MÍSTNÍ KONCENTRAČNÍ ROZDÍLY, NAVÁZANÉ ŠKODLIVINY

ZDROJE

**Jan Hovorka¹, Jan Topinka², Martin Braniš¹, Petra Pokorná¹,
Alexandra Baranová¹, Jan Bendl¹, Martina Píšová¹**

- 1. Laboratoř pro měření kvality ovzduší, Ústav pro životní prostředí, Přírodovědecká fakulta UK v Praze, Albertov 6, 128 43 Praha 2*
- 2. Oddělení genetické ekotoxikologie, Ústav experimentální medicíny AV ČR, v.v.i., Vídeňská 1083, 142 20 Praha 4*

Atmosférický aerosol - definice

- všudypřítomná složka atmosféry
- pevné, kapalné nebo směsné částice

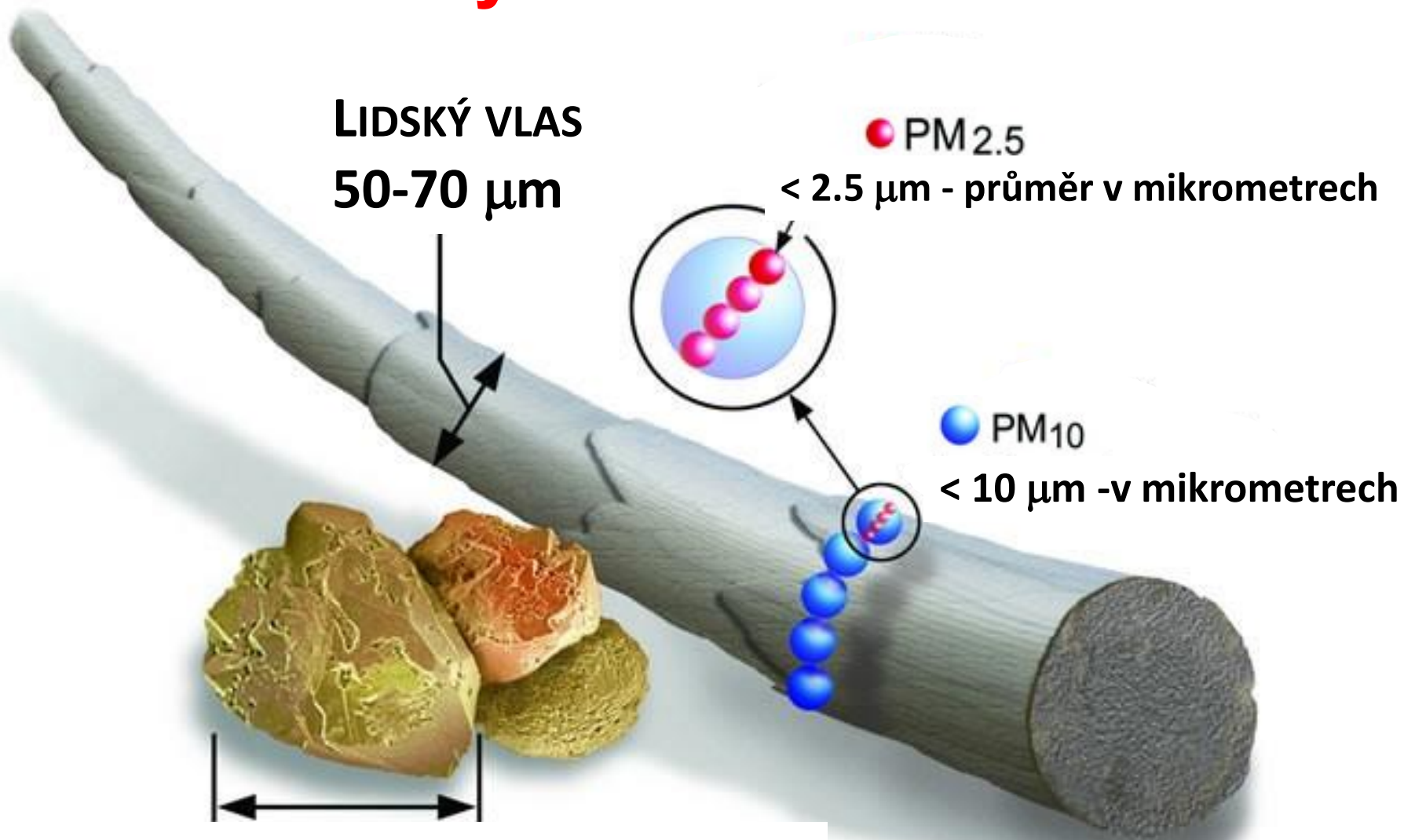
rozsah velikosti: **1nm – 100 μ m**

MILIONTINA – DESETINA MILIMETRU

Jednotlivé aerosolové částice jsou prostým okem
neviditelné ale shluky ano:

MRAKY, MLHA, OPAR, DÝM, KOUŘ, PRACH

Atmosférický aerosol - velikost částic

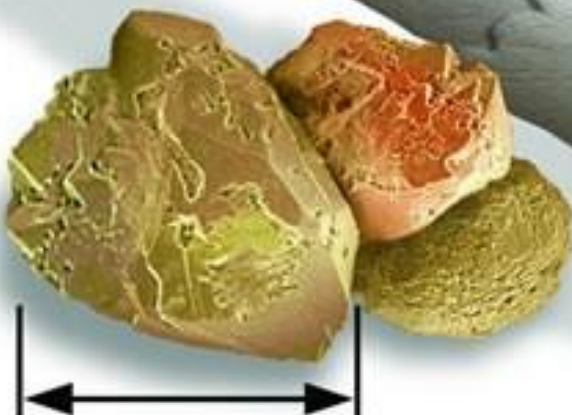
LIDSKÝ VLAS
50-70 μm

● PM_{2.5}

< 2.5 μm - průměr v mikrometrech

● PM₁₀

< 10 μm - v mikrometrech

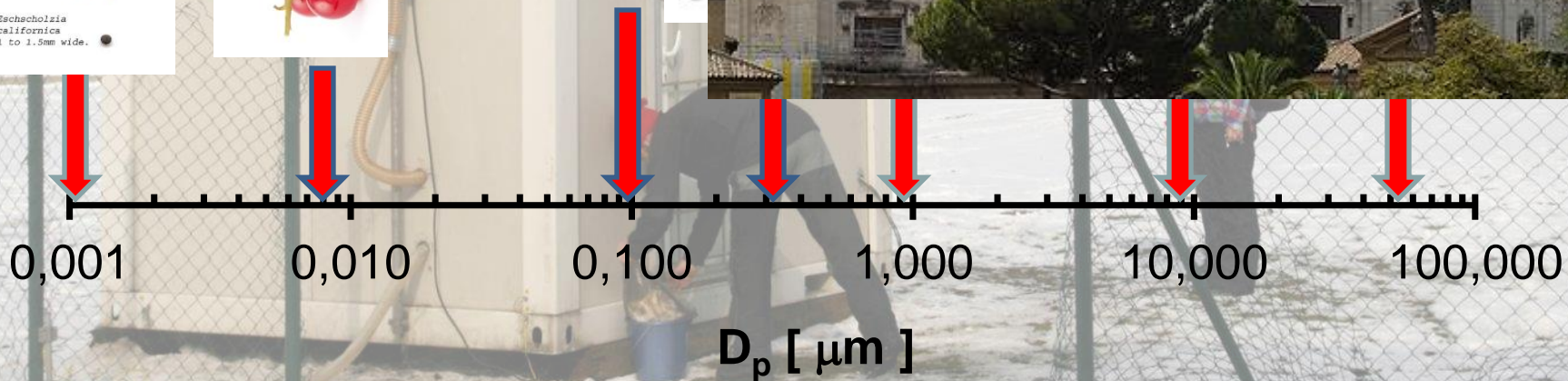
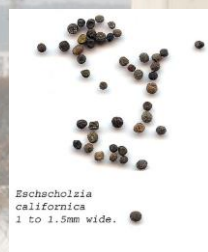

Průměr 90 μm - mikrometrů (0.001 mm)

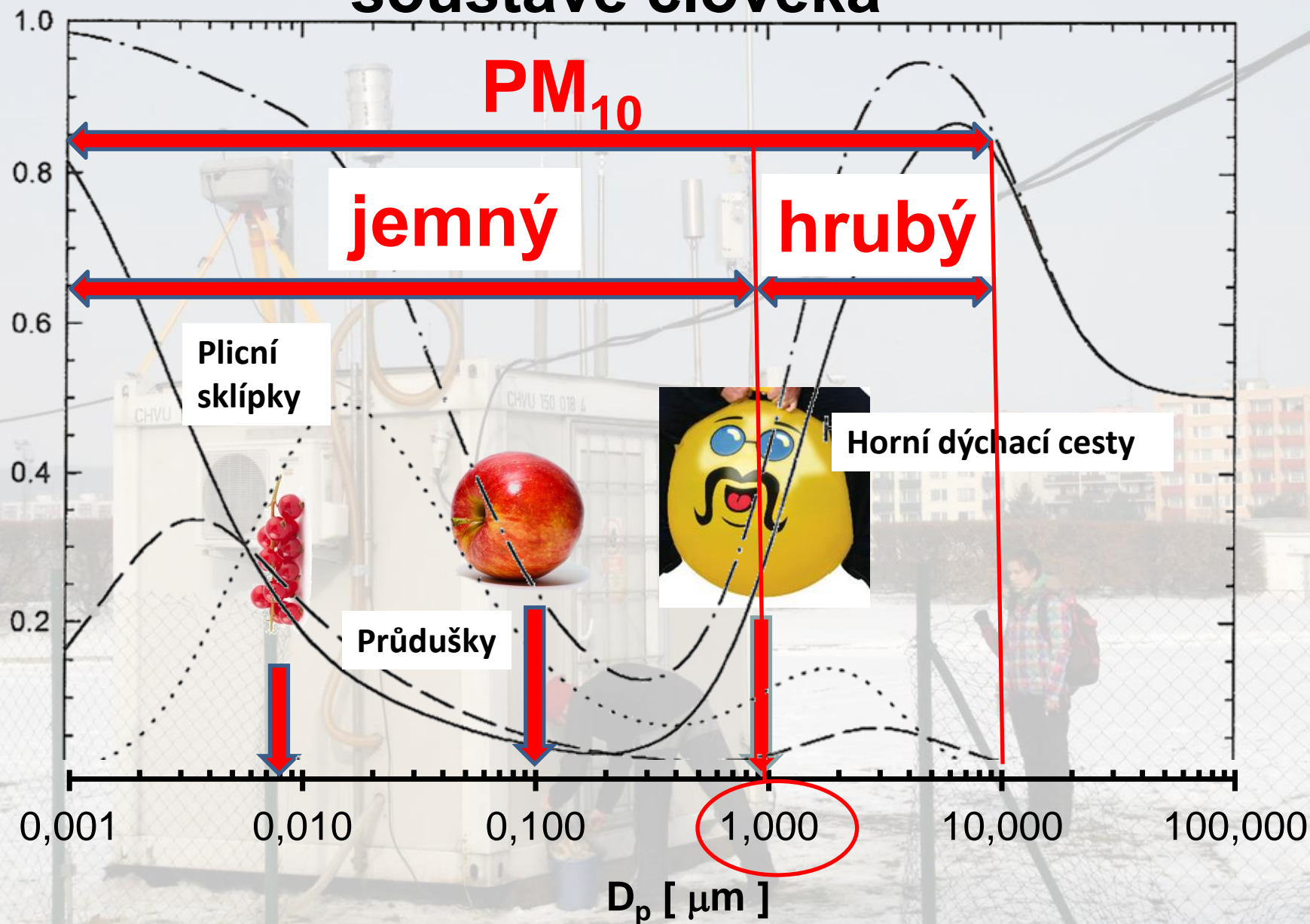
JEMNÝ MOŘSKÝ PÍSEK

Atmosférický aerosol -

relativní
velikost částic

Atmosférický aerosol - záchyt v dýchací soustavě člověka

Atmosférický aerosol - měřené parametry

počtu částic aerosolu

0.09-0.26 μm
0.26-0.34 μm
0.34-0.56 μm
0.56-0.75 μm
0.75-1.15 μm
1.15-2.5 μm
2.5-5 μm
5-10 μm
28 prvků

PM₁₀

<0.25 μm , 0.25-0.5 μm , 0.5-1.0 μm , 1.0-2.5 μm , 2.5-10 μm
velikostní distribuce
hmotnosti aerosolu, US-EPA

vlhkost

teplota

globální záření

0.15-0.34 μm
0.34-1.15 μm
>1.15 μm
28 prvků

velikost a počet hydrometeorů

BGI-900

1-10 μm , 0.5-1 μm , 0.17-0.5 μm , <0.17 μm
fenantren (PHE), antracen (ANT)
fluoranten (FLU), pyren (PYR), koronen (COR),
benzo[ghi]perylen (B[ghi]P) benz[a]antracen (B[a]A),
chrysen (CHRY) benzo[b]fluoranten (B[b]F),
benzo[k]fluoranten (B[k]F), benzo[a]pyren (B[a]P)
dibenzo[a,h]antracen (DB[ah]A)
aindeno[1,2,3-cd]pyren (I[1,2,3-cd]P).

NO_x, O₃, CO,
SO₂, CH₄, NMHC

integrační doba měření :

5 min

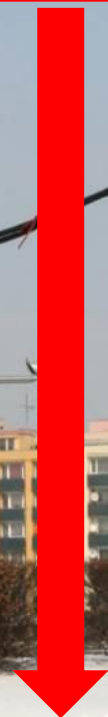
1 hod.

24 hod.

Mladá Boleslav

13.2 – 1.3.2013

Místní rozdíly v PM_{10}

Sít'ové měření monitory PM_{10}

Sít'ové měření monitory PM₁₀

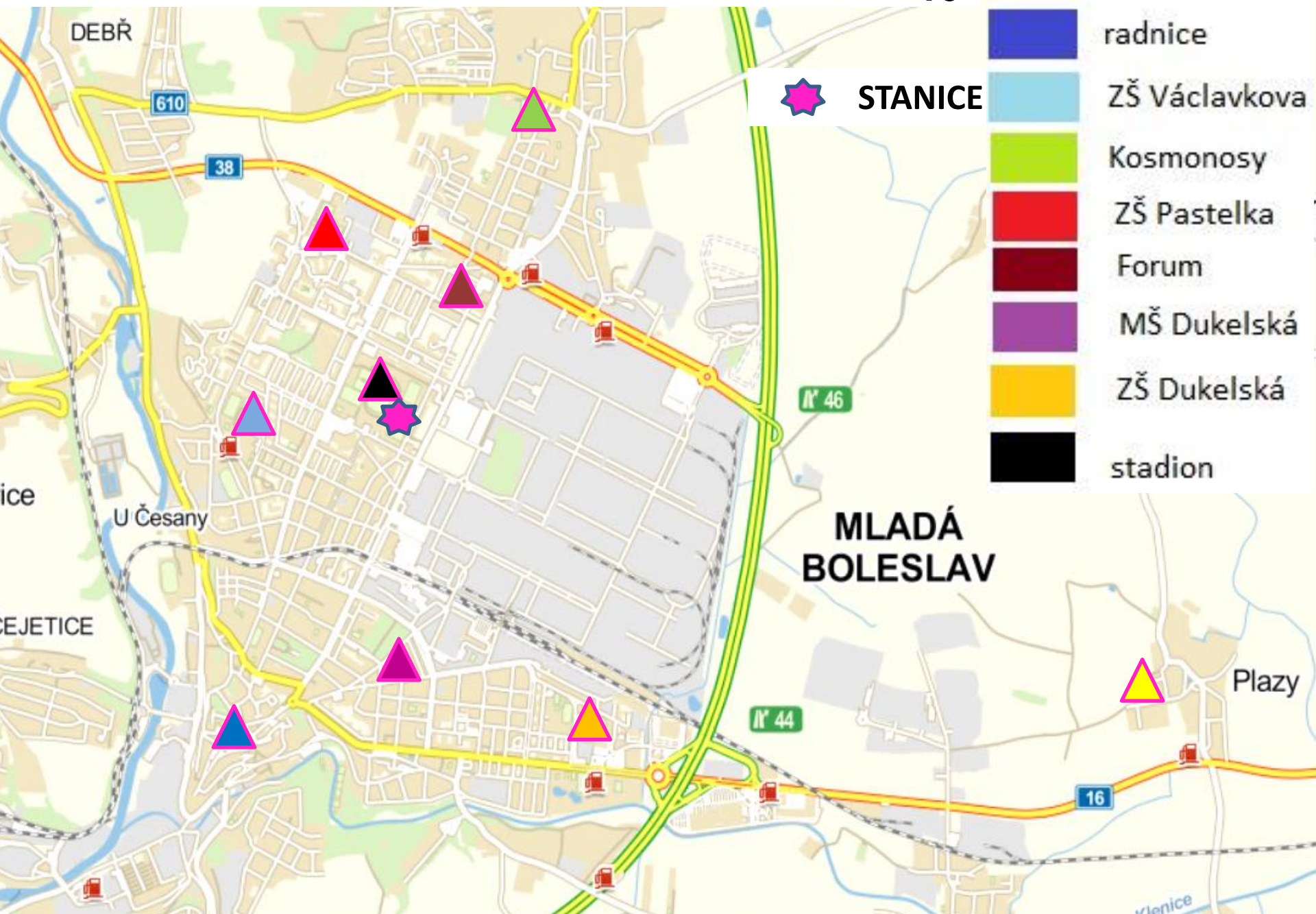
?? liší se vybraná místa v Mladé Boleslavi v ??
?? koncentraci PM₁₀ ??

?? co může být příčinou případných rozdílů??
?? v koncentraci PM₁₀ ??

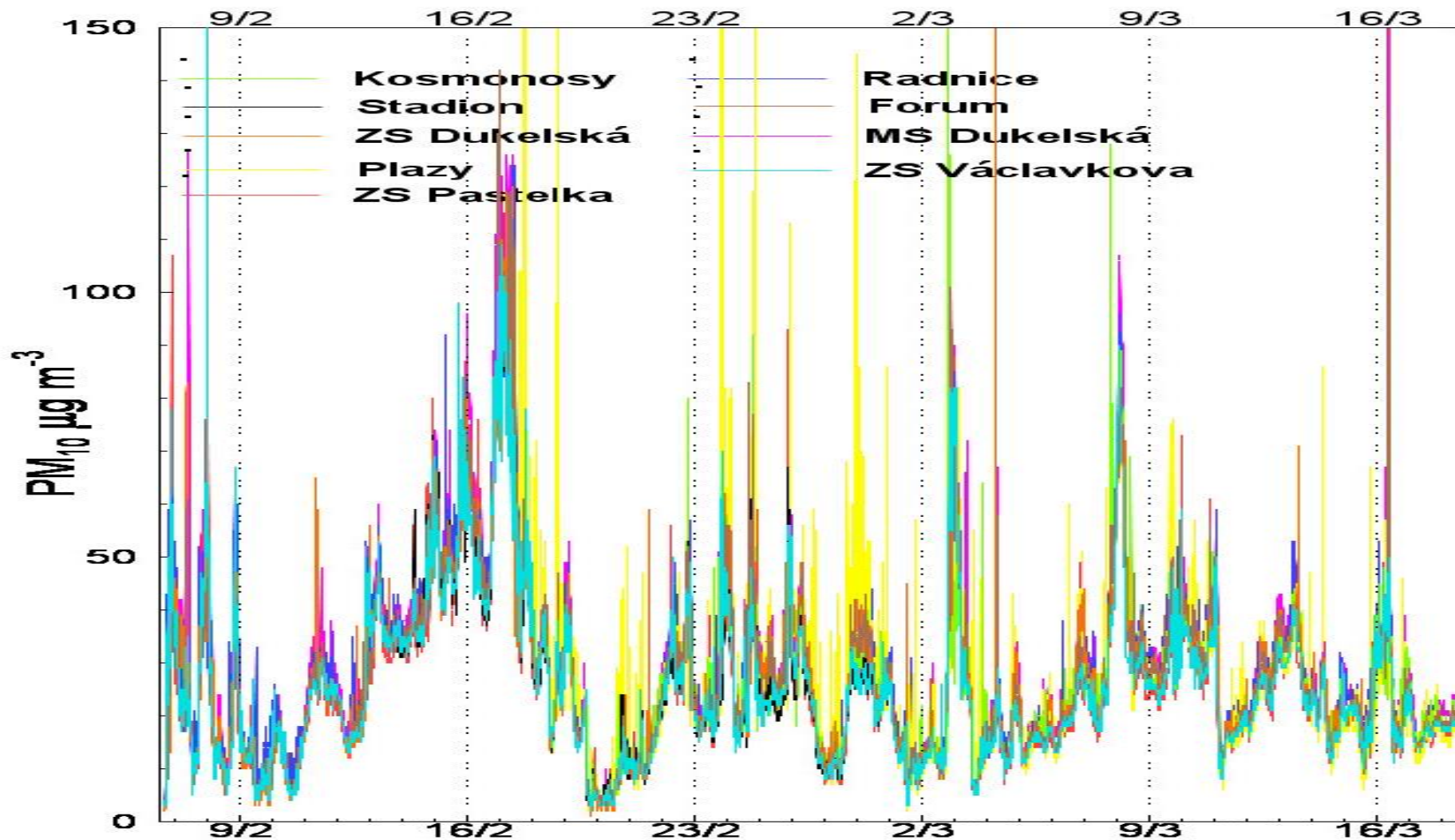
?? mohou být příčinou rozdílů v PM₁₀ ??
?? lokální topeniště ??

Umístění stanice a monitorů PM₁₀

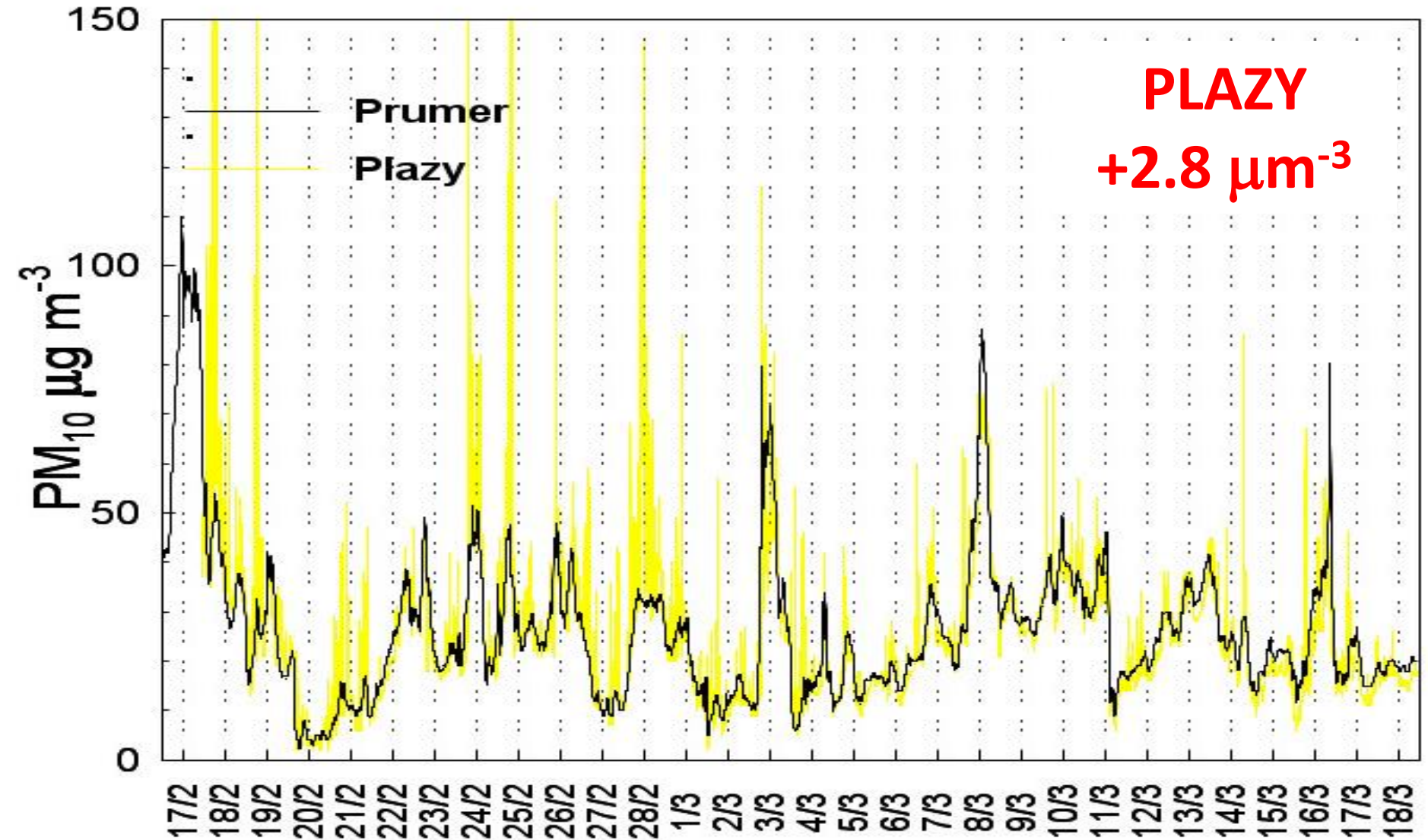

PM₁₀ - rozdíly mezi monitory

rozdíl mezi monitory **NENÍ** významný **kromě PLAZY**

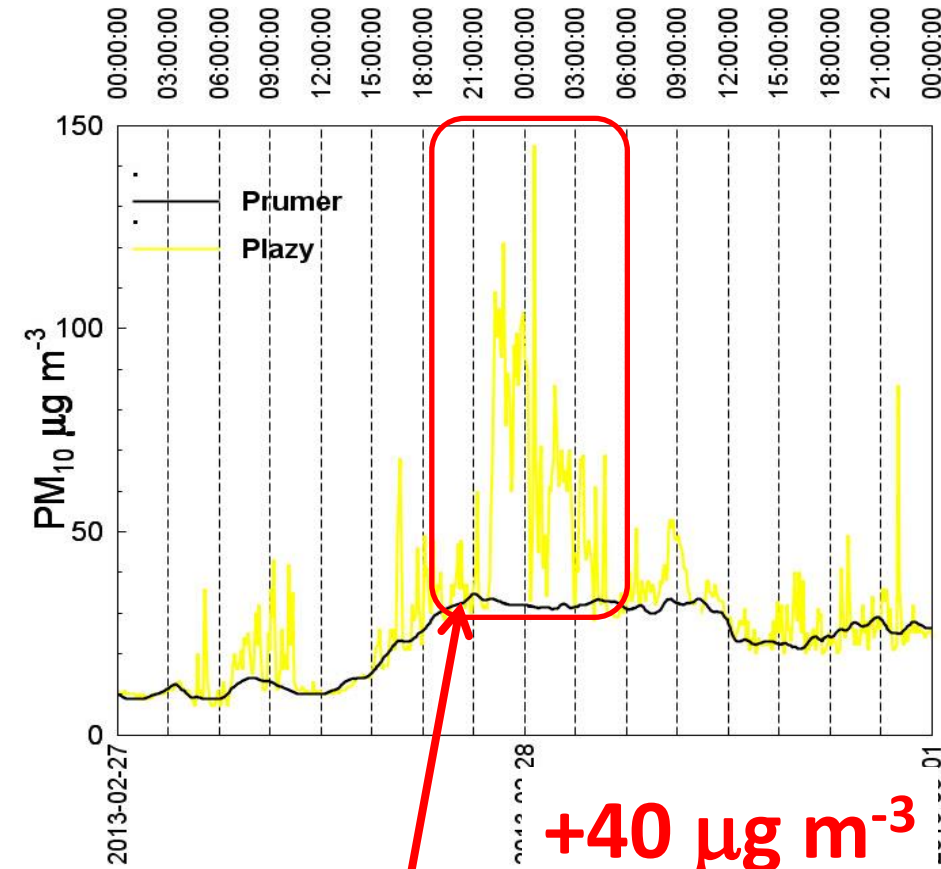
PM₁₀ nadprůměrné zvýšení : Plazy

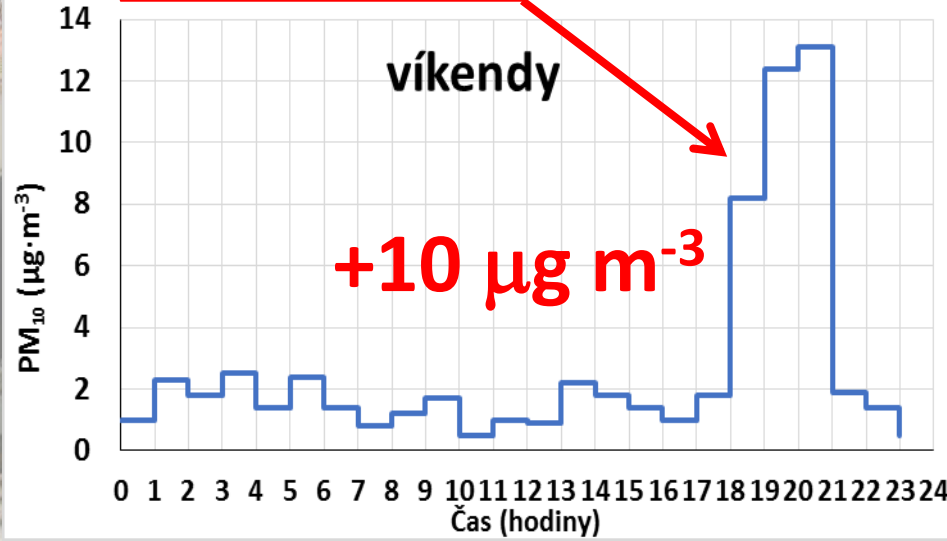
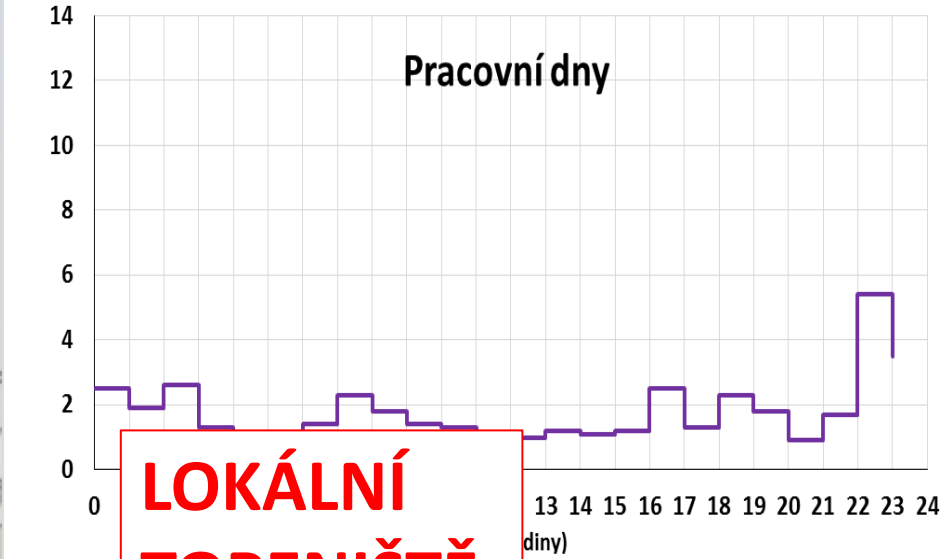
PM₁₀ denní chod nadprůměrných konc.

PLAZY

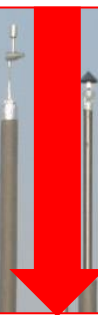
+2.8 $\mu\text{g m}^{-3}$

**LOKÁLNÍ
TOPENIŠTĚ**

Škodliviny navázané na PM_{10}

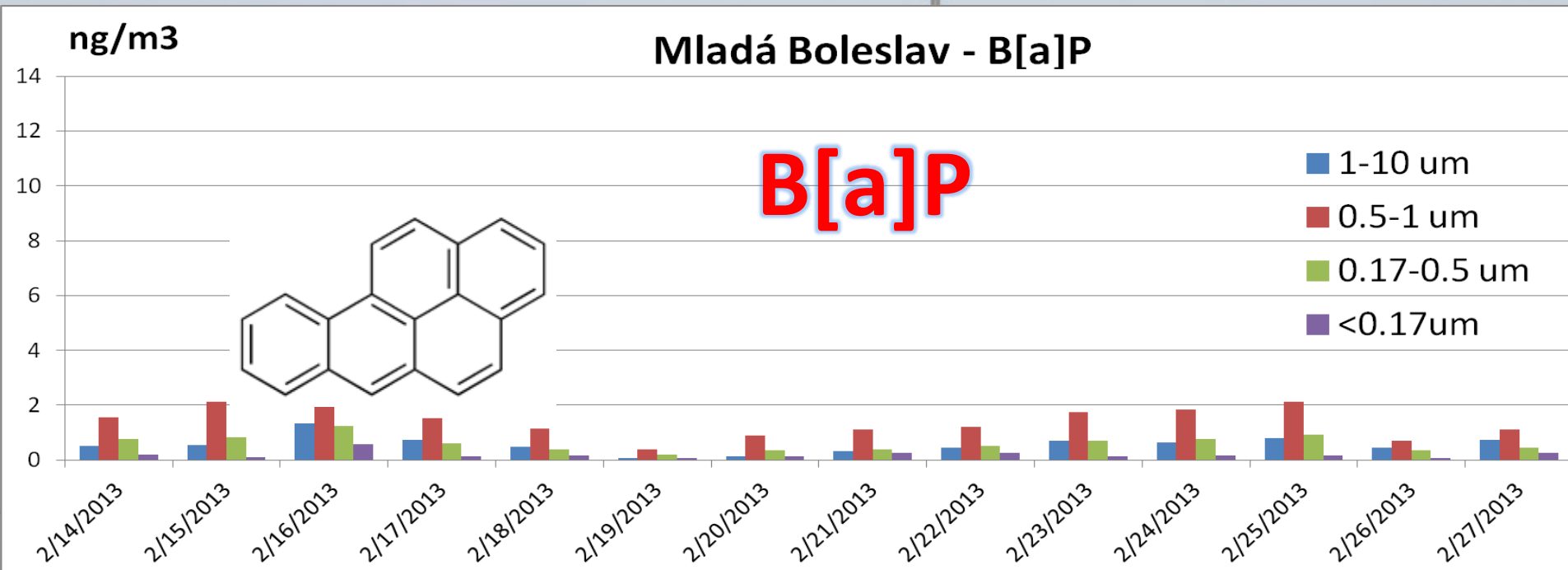

POLYCYCLICKÉ AROMATICKÉ UHLOVODÍKY - PAH
benzo[a]pyren (B[a]P)

?? jaká je velikost částic na které se PAH vážou ??
?? v Mladé Boleslavi ??

?? srovnání PAH a B[a]P v Mladé Boleslavi??
?? s ostatními lokalitami ČR ??

Mladá Boleslav 13.2 – 1.3.2013

!!B[a]P se váže zejména na částice o velikosti 0.5-1 µm!!

!! průměrná konc. byla 1.5 ng m⁻³ !!

!! průměrná konc. B[a]P na PM₁₀ byla 2.9 ng m⁻³ !!

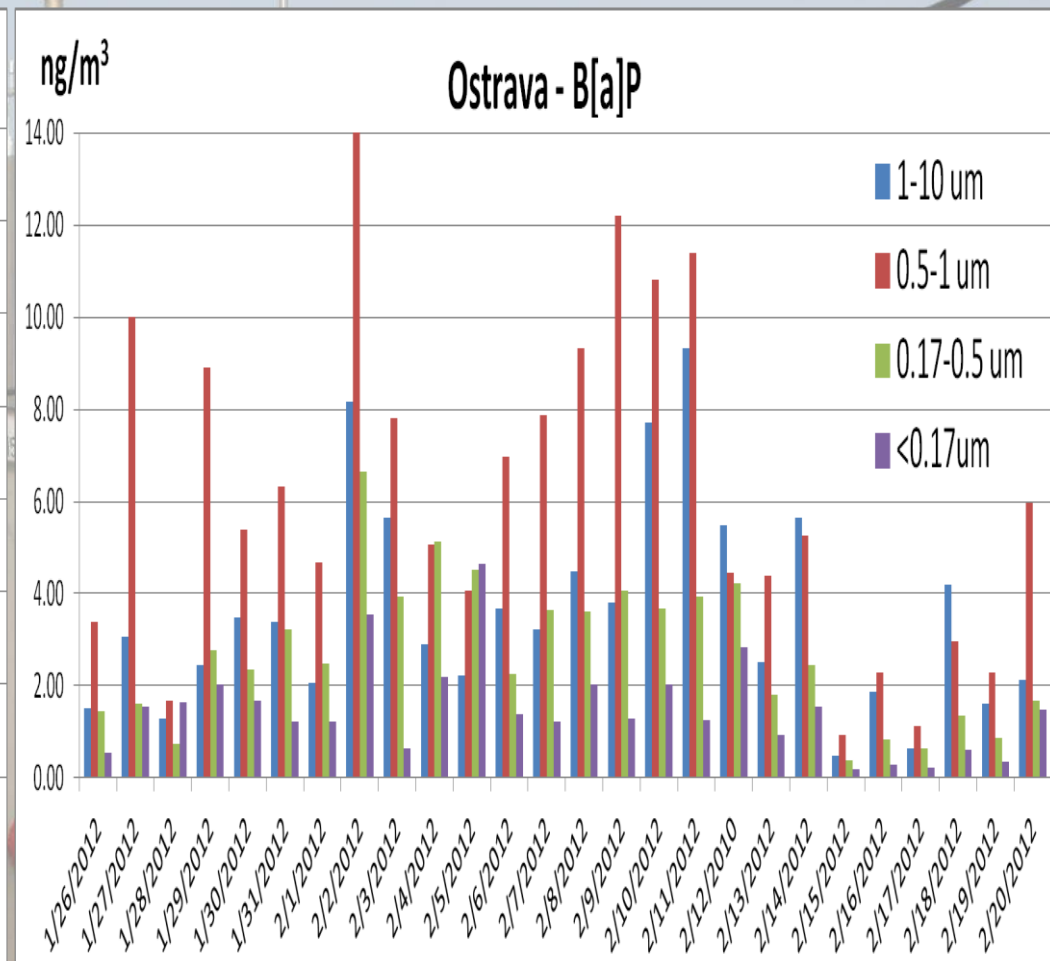
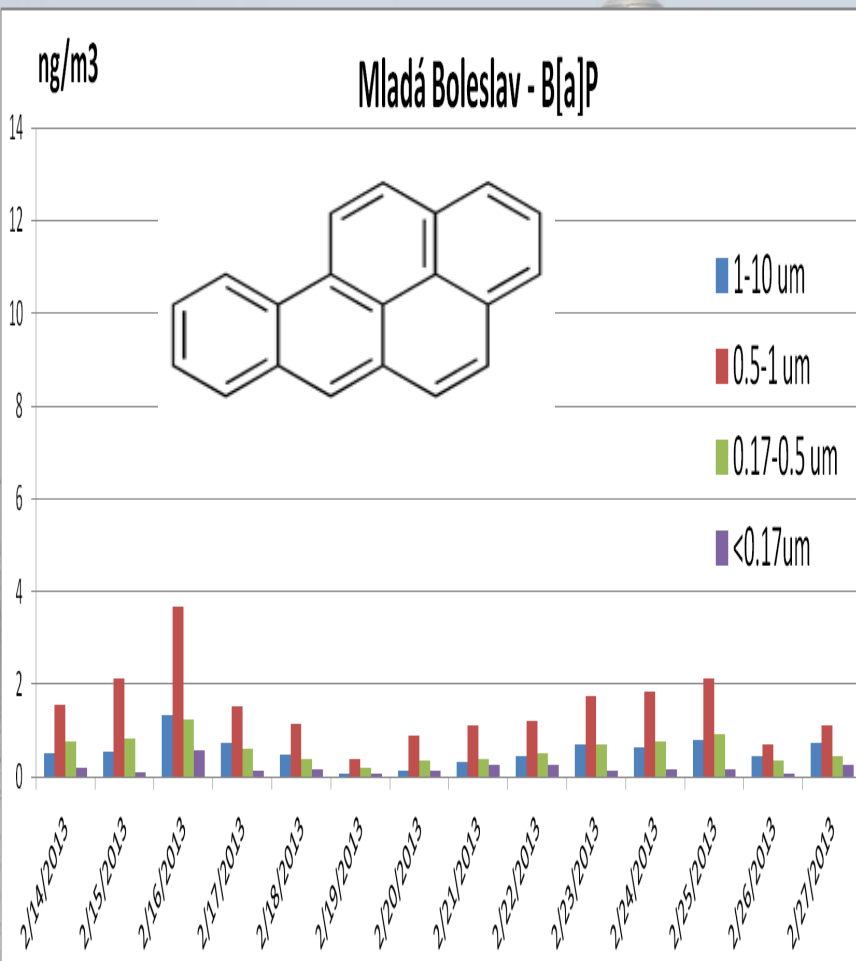
!! koncentrace B[a]P na PM₁₀ v MB vždy překročila limit !!

!! WHO 1 ng m⁻³!!

Mladá Boleslav 13.2 – 1.3.2013

B[a]P

Ostrava 26.1 – 21.2.2012

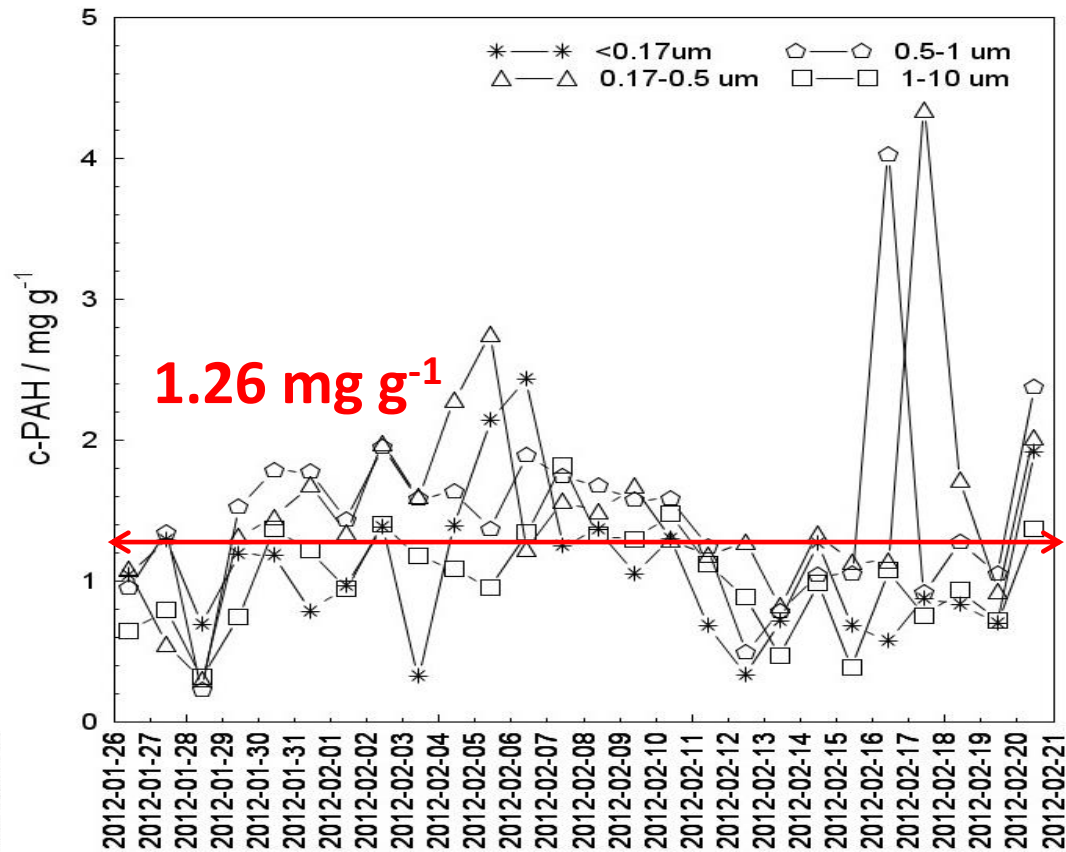
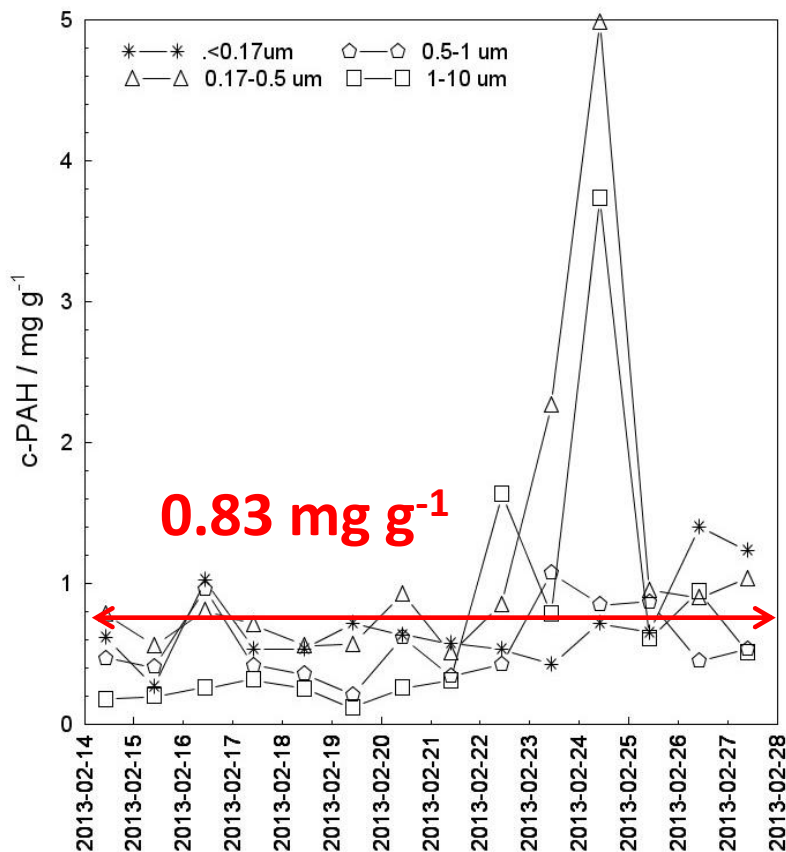

Průměr. konc. B[a]P na m³ je v MB ~ 20x nižší než v Ostravě

Mladá Boleslav 13.2 – 1.3.2013

karcinogenní PAH
c-PAH

Ostrava 26.1 – 21.2.2012

Průměr. konc. c-PAH g⁻¹ je v MB ~ o 30% nižší než v Ostravě

Mladá Boleslav

13.2 – 1.3.2013

0.15-0.34 μ m
0.34-1.15 μ m
>1.15 μ m
28 prvků

Odhad zdrojů PM₁₀

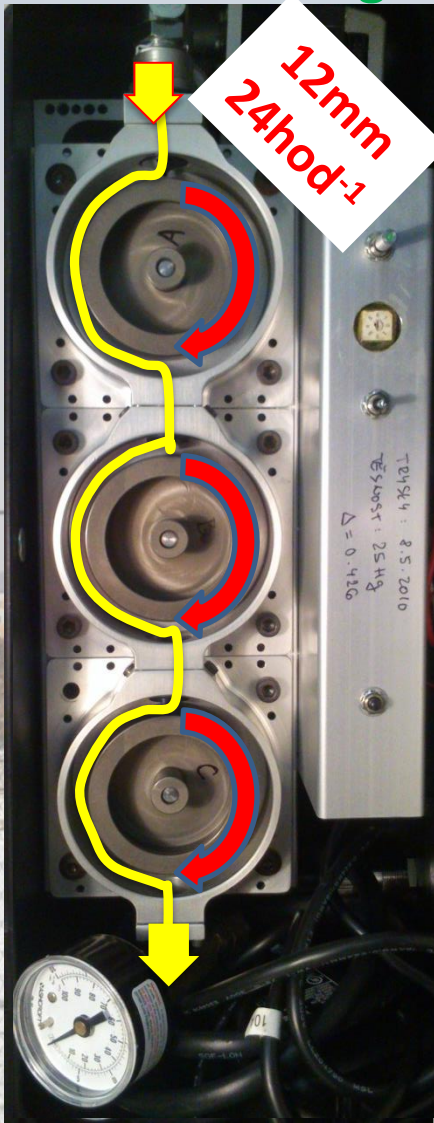
**3 DRUM
IMPAKTOR**

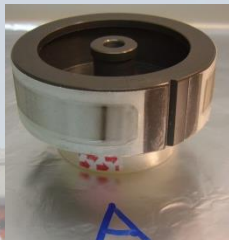
3 DRUM

~17cm = 14 dní (336 hodin)

Davis Rotating Universal Monitor

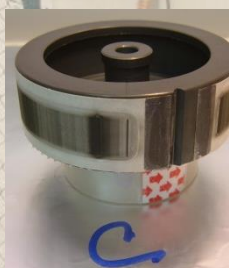
12mm
24hod-1

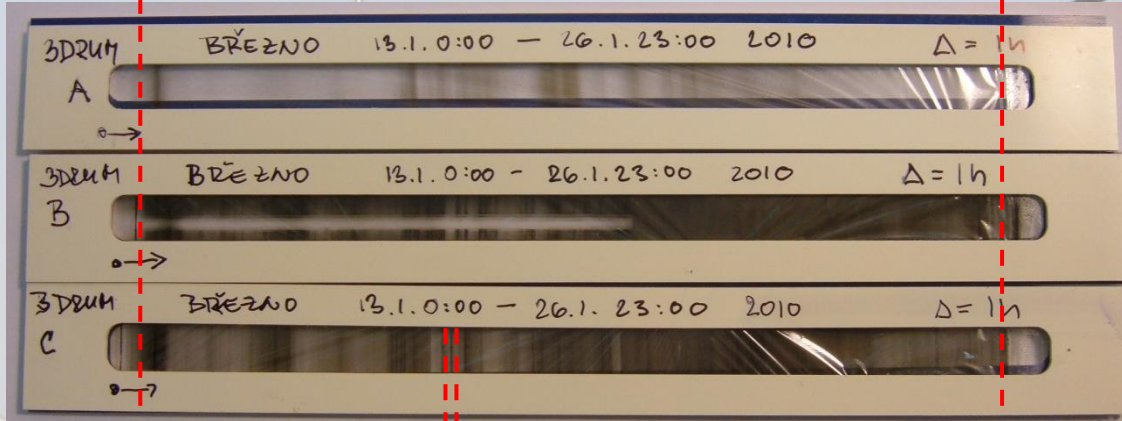
HRUBÝ

JEMNÝ

JEMNÝ

0.5mm = 1 hodina

28 prvků

Na, Mg, Al, Si, P, S, Cl, K, Ca, Ti, V, Cr, Mn, Fe, Co, Ni,
Cu, Zn, Ga, As, Se, Br, Rb, Sr, Y, Zr, Mo, Pb

synchrotron X-ray fluorescence (S-XRF), Lawrence Berkeley National Laboratory

14 DNÍ = DATOVÁ MATICE
300 X 28

Mladá Boleslav

13.2 – 1.3.2013

zdroje PM_{10} : analýza datové matice

Model: **PMF 4.2.0.0 US-EPA**

US-**E**nvironmental **P**rotection **A**gency

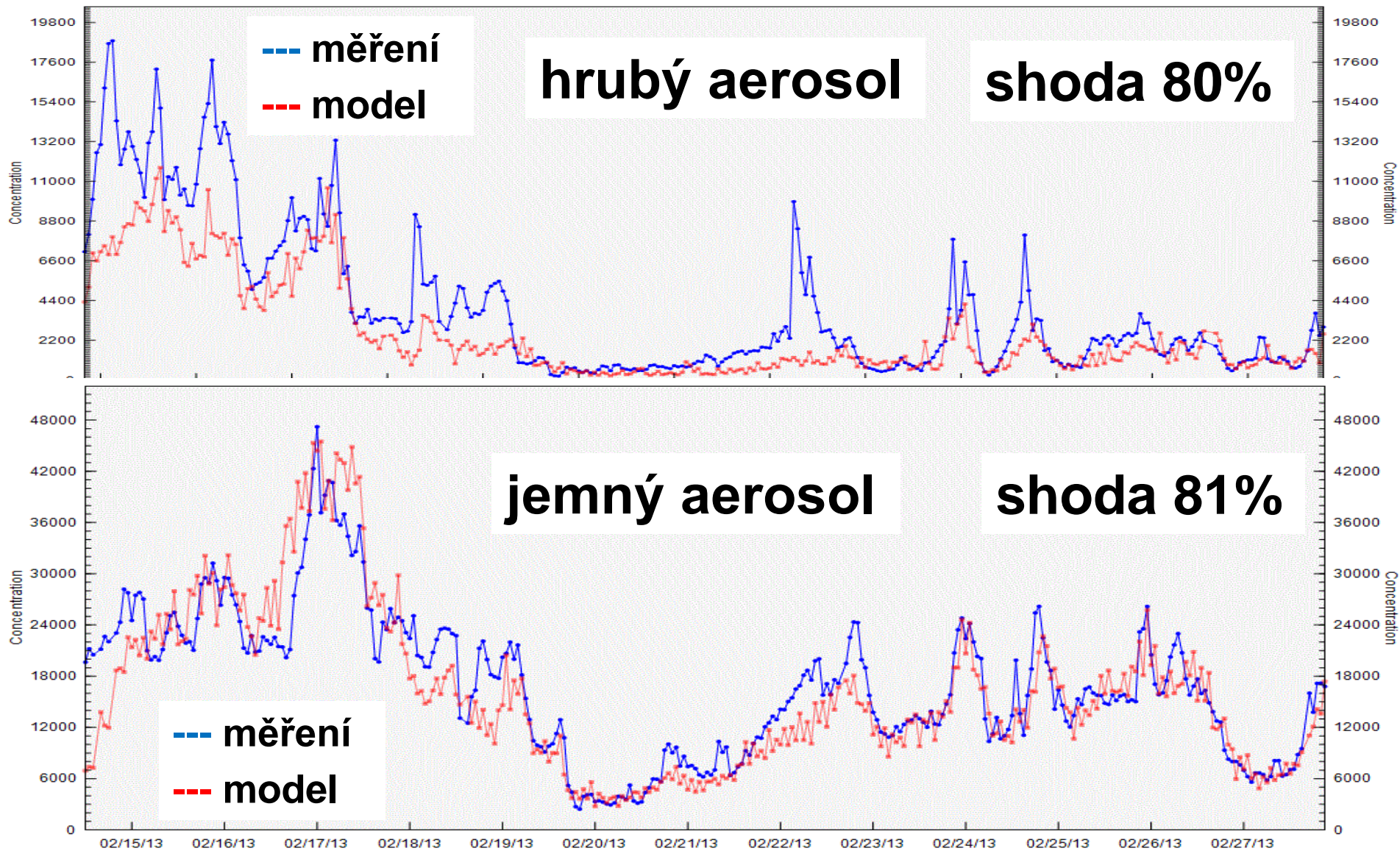
?? shoda mezi modelem X měřením ??

?? podíl hrubého X jemného aerosolu ??

?? zdroje hrubého aerosolu ??

?? zdroje jemného aerosolu ??

zdroje PM₁₀ - shoda experiment X model

!! shoda mezi modelem X měřením velmi dobrá !!

zdroje PM₁₀ - podíl hrubého X jemného aerosolu

hrubý aerosol

4.1 $\mu\text{g m}^{-3}$

PM₁₀ 21.1 $\mu\text{g m}^{-3}$

17%

83%

jemný aerosol

17 $\mu\text{g m}^{-3}$

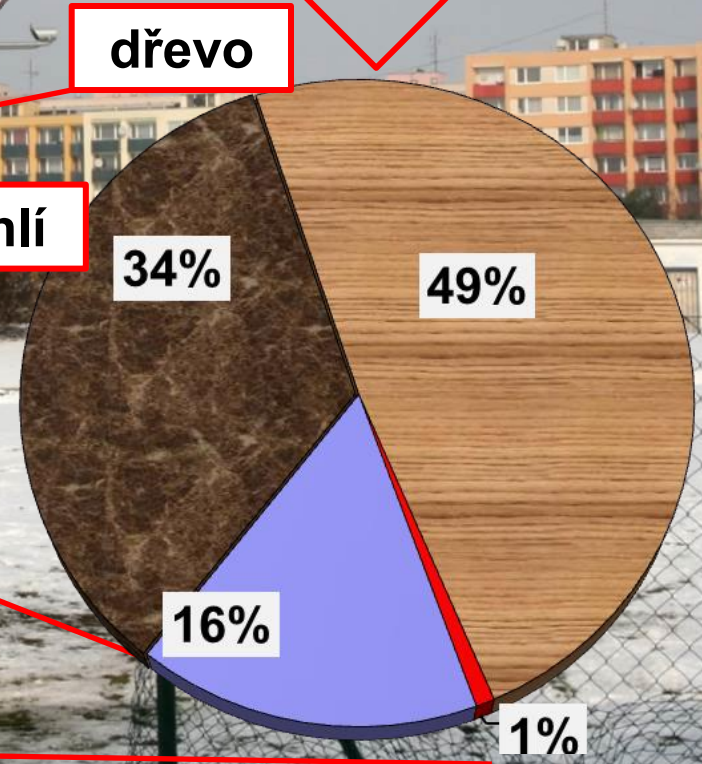
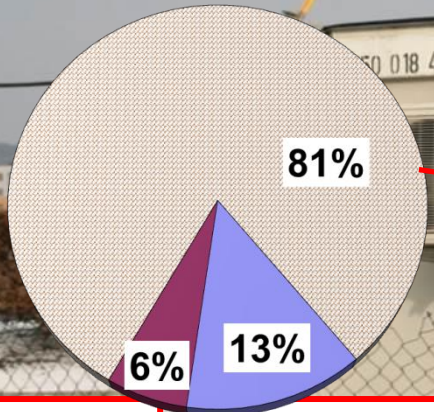
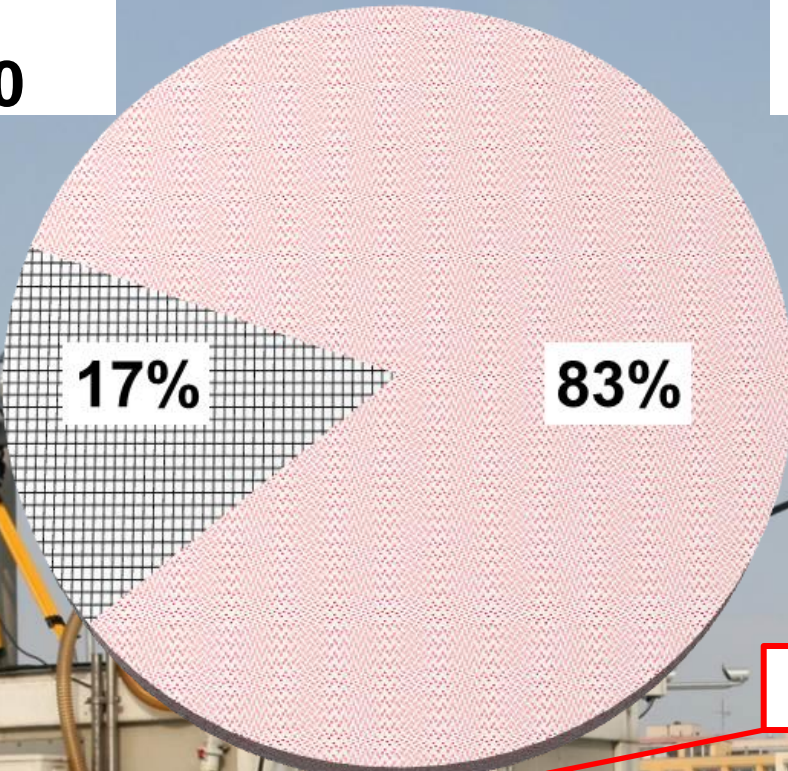
!! hrubý aerosol tvořil 1/5 PM₁₀ !!

zdroje PM₁₀

zdroje PM₁₀

hrubý aerosol

jemný aerosol

spalování

dřevo

uhlí

82%

otěr

prach

doprava

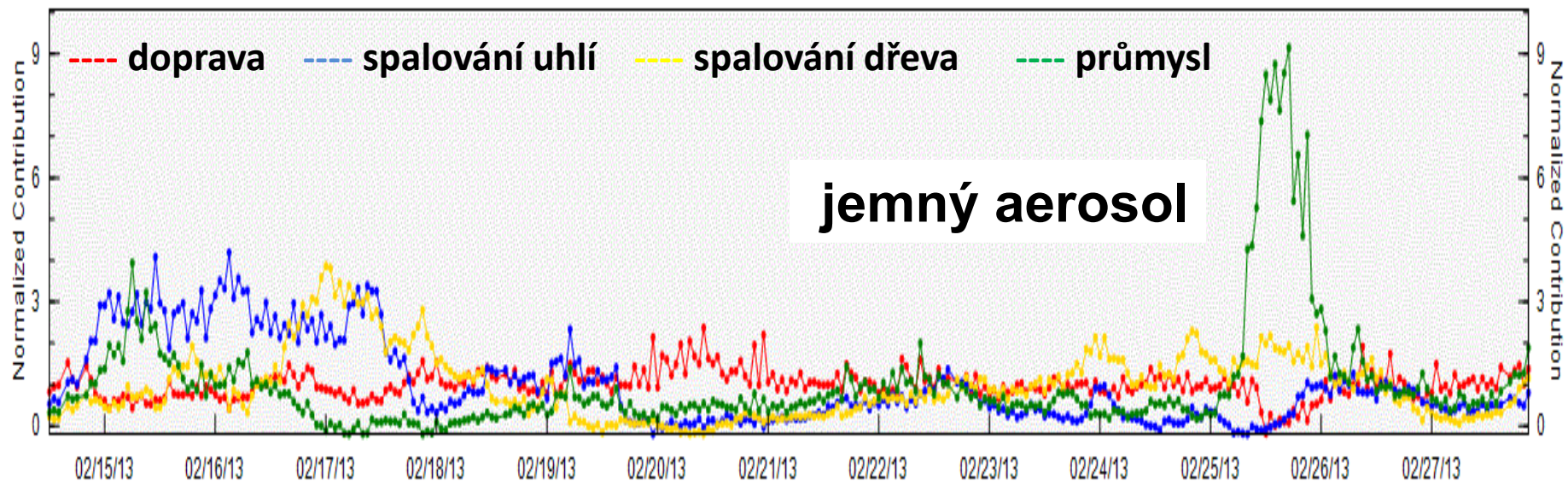
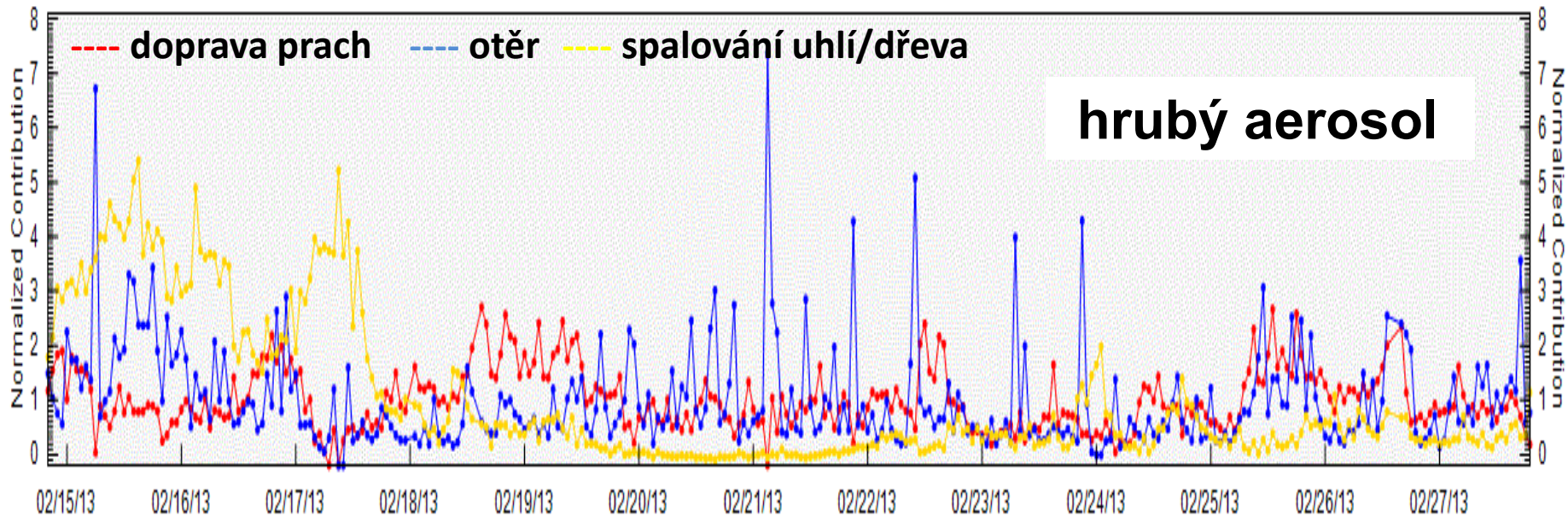
17%

~1%

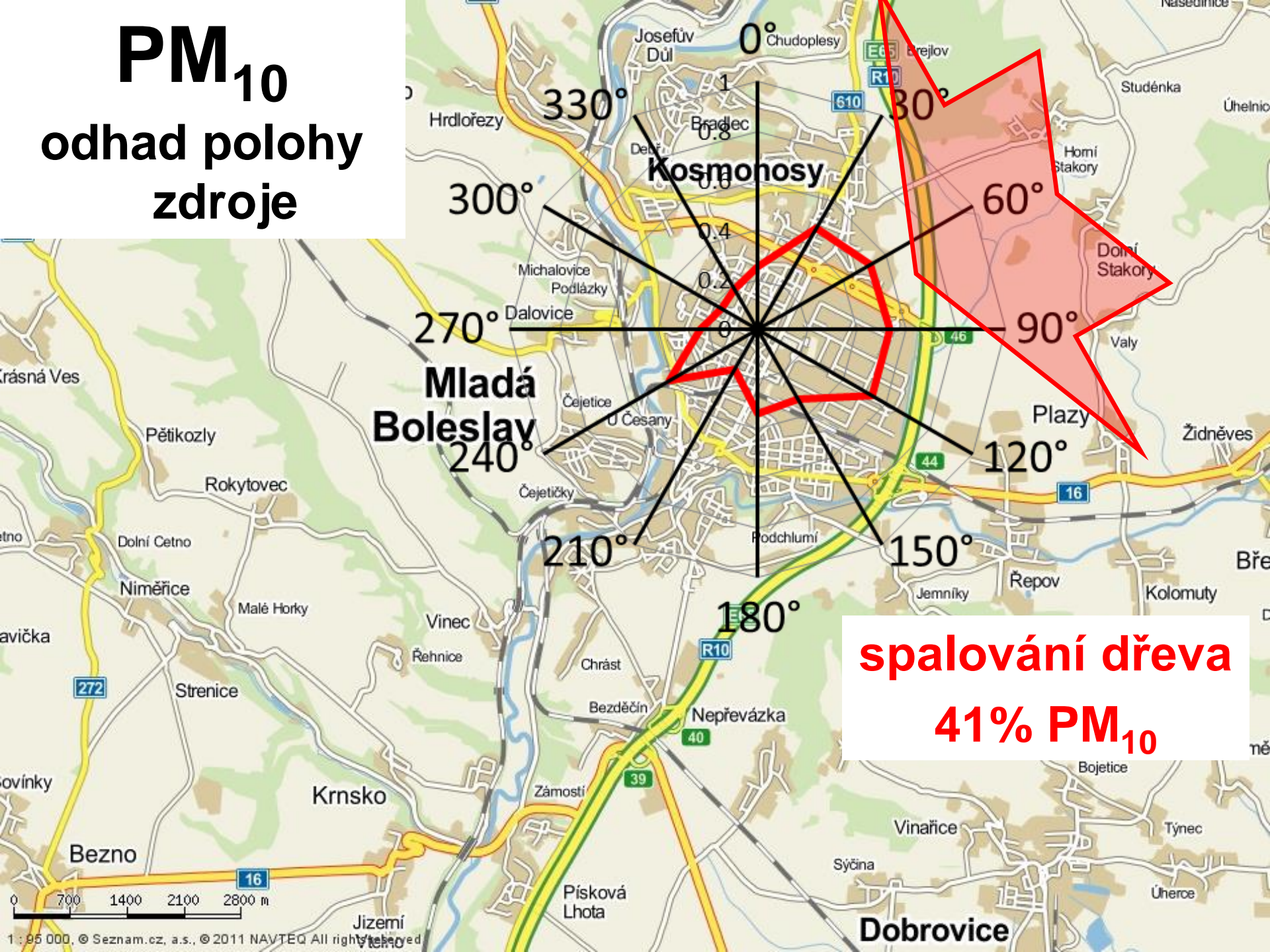
průmysl

1%

časový chod zdrojů PM₁₀ během měření

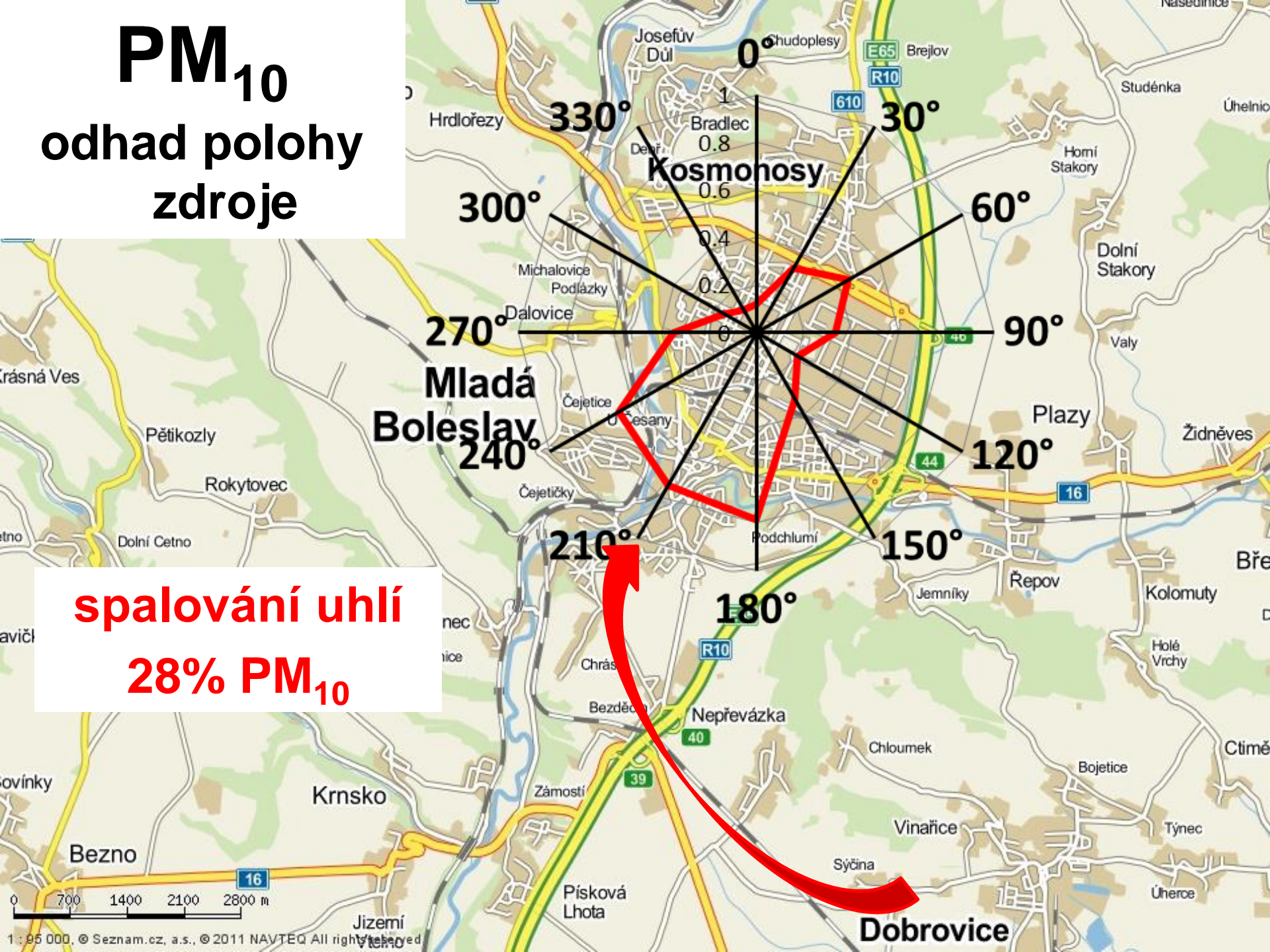
PM₁₀ odhad polohy zdroje

spalování dřeva
41% PM₁₀

PM₁₀ odhad polohy zdroje

spalování uhlí
28% PM₁₀

SHRNUTÍ

- MÍSTNÍ ROZDÍLY V KONCETRACÍCH PM_{10} :
  - V INTRAVILÁNU MĚSTA STATISTICKY NEVÝZNAMNÉ
  - ZVÝŠENÉ V PLAZÍCH O $2.8 \mu\text{gm}^{-3}$ -> LOKÁLNÍ TOPENIŠTĚ
- BĚHEM MĚŘENÍ 24 HODINOVÉ KONC. PM_{10} NEPŘESAHOVALY LIMIT

SHRNUTÍ

- PRŮMĚRNÁ DENNÍ KONC. **BENZO[A]PYRENU** NA PM_{10} : **2.9 ngm^{-3}**
  - DENNĚ TAK BYL **PŘEKROČEN** **$\sim 3x$** LIMIT **WHO** **1 ngm^{-3}**
- **BENZO[A]PYREN** SE VÁŽE PŘEVÁŽNĚ NA JEMNÉ AEROSOLOVÉ ČÁSTICE, ZEJMÉNA O VELIKOSTI **$0.5-1 \mu\text{m}$** .
- PRŮMĚRNÁ KONC. **B[A]P** NA TĚCHTO ČÁSTICÍCH BYLA **1.51 ngm^{-3}**

SHRNUTÍ

- PRŮMĚRNÁ KONCENTRACE PM₁₀ BYLA **21.1 μgm⁻³**
- PM₁₀ : **1/5 HRUBÝ**   **4/5 JEMNÝ**
AEROSOL
- ZDROJE JEMNÉHO AEROSOLU :   SPALOVÁNÍ
DŘEVA 49%   **UHLÍ 34%**
DOPRAVA 16%, PRŮMYSL 1%
- ZDROJE HRUBÉHO AEROSOLU : **SPALOVÁNÍ DŘEVA/UHLÍ 81%,**
PRACH 13%, OTĚR 6%

GAČR P503/12/G147 CENATOX

„Centrum studií toxických vlastností nanočástic“

Poděkování:

Magistrát města Mladá Boleslav:

Ing. Jiří Bouška , Petr Krichebauer

ČHMÚ: **Ing. Martina Černá**

MB-eko : **Mgr. David Hradiský**

PMF = Positive Matrix Factorization

- ◆ typ faktorové analýzy datových matic chemického složení aerosolu odebraného na vybrané lokalitě – **RECEPTORU**
- ◆ chemické složení aerosolu na receptoru je výsledkem lineární kombinace příspěvků zdrojů

$x_{ij} = \sum_{p=1}^P g_{ip} f_{pj} + e_{ij}$

$\mathbf{X} = \mathbf{GF} + \mathbf{E}$

P = počet zdrojů

x_{ij} = i-tá konc. j-tého prvku

e_{ij} = rezidua i-té hodnoty j-tého prvku

g_{ip} = příspěvek hmoty p-tého zdroje v i-tém vzorku

f_{pj} = konc. j-tého prvku v 1g hmoty p-tého zdroje

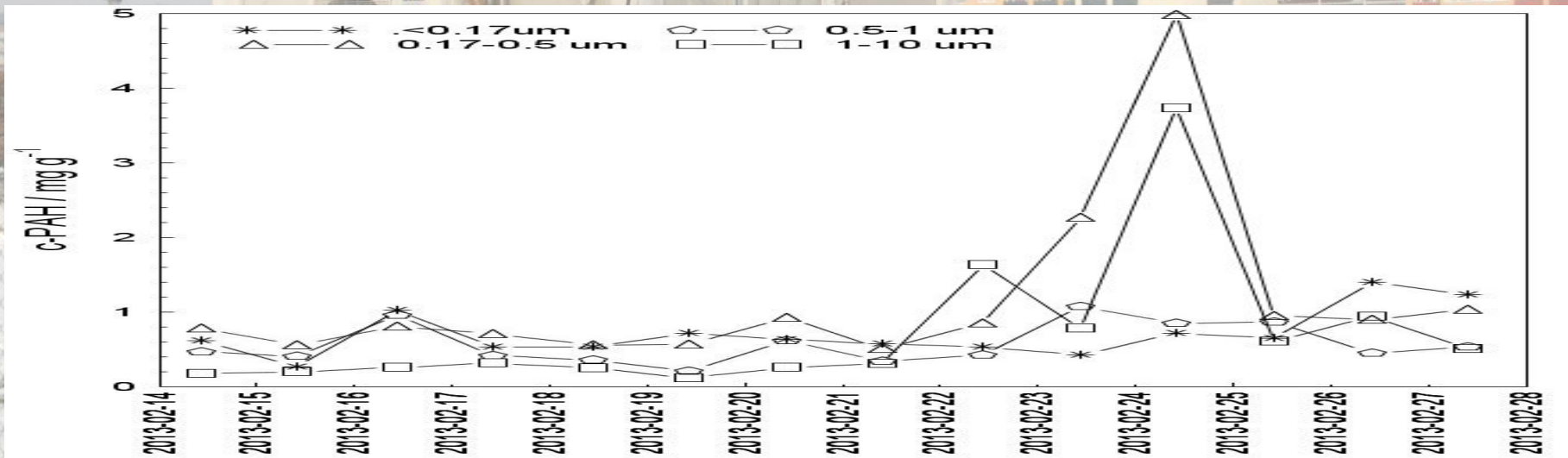
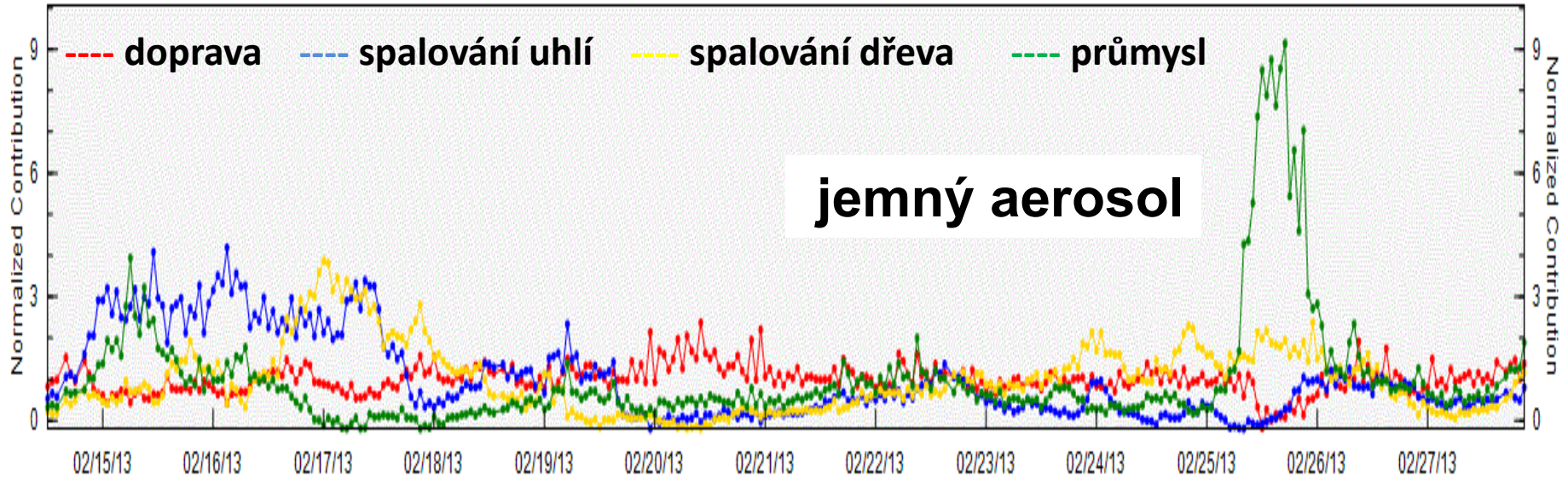
PMF hledá minimální hodnotu Q

$$Q = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m (e_{ij} / s_{ij})^2 = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m (x_{ij} - \sum_{h=1}^p g_{ih} f_{hj})^2 / s_{ij}^2$$

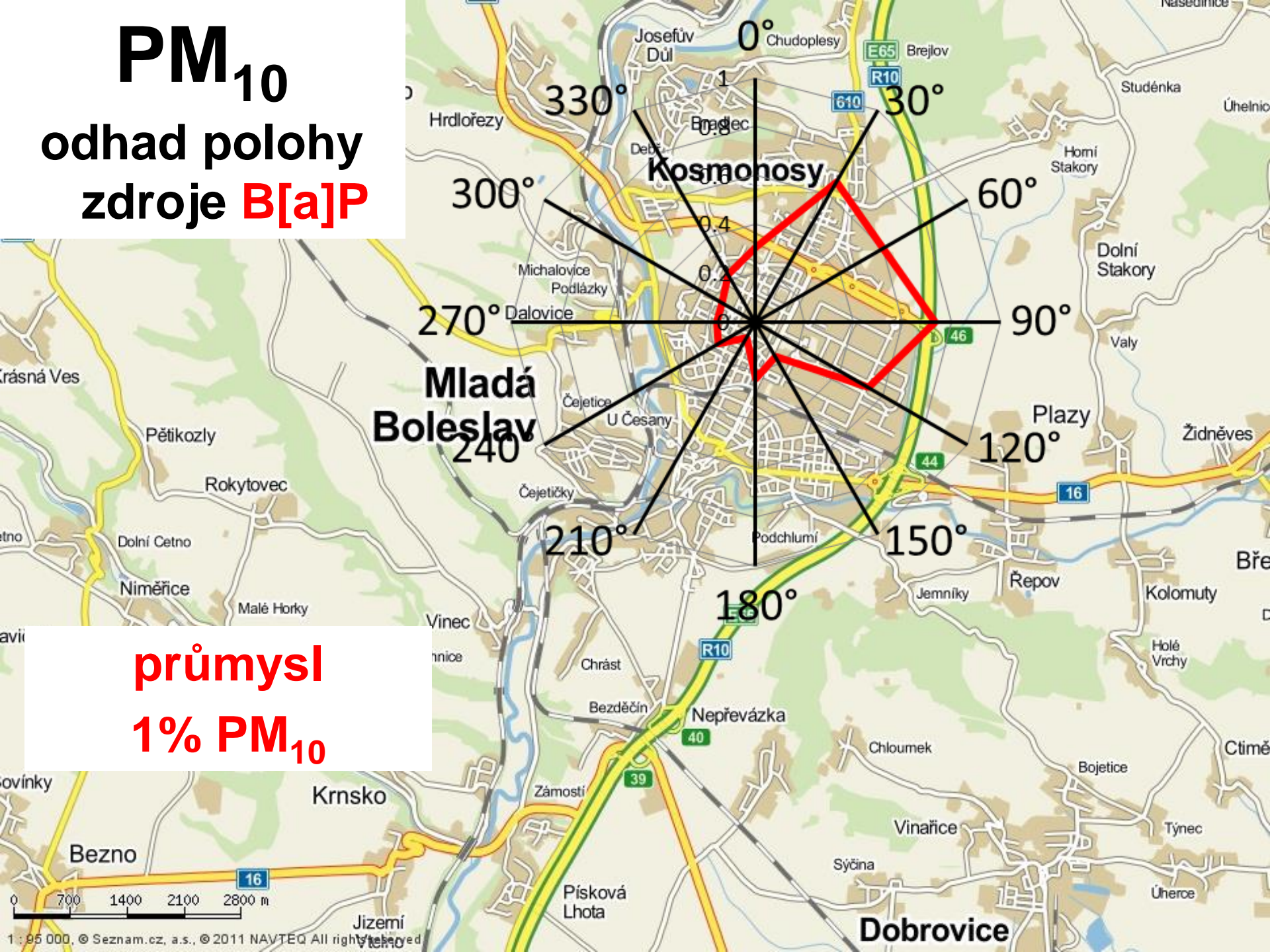
nejistota j-tého prvku v i-té konc.

KLÍČOVÝ PARAMETR: ROZSAH DATOVÉ MATICE $\mathbf{X}$

odhad typu zdroje B[a]P v jemném aerosolu

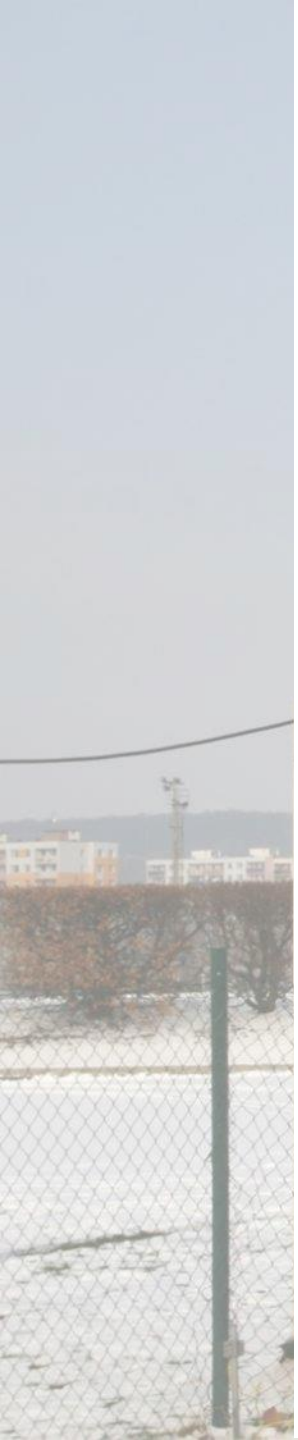
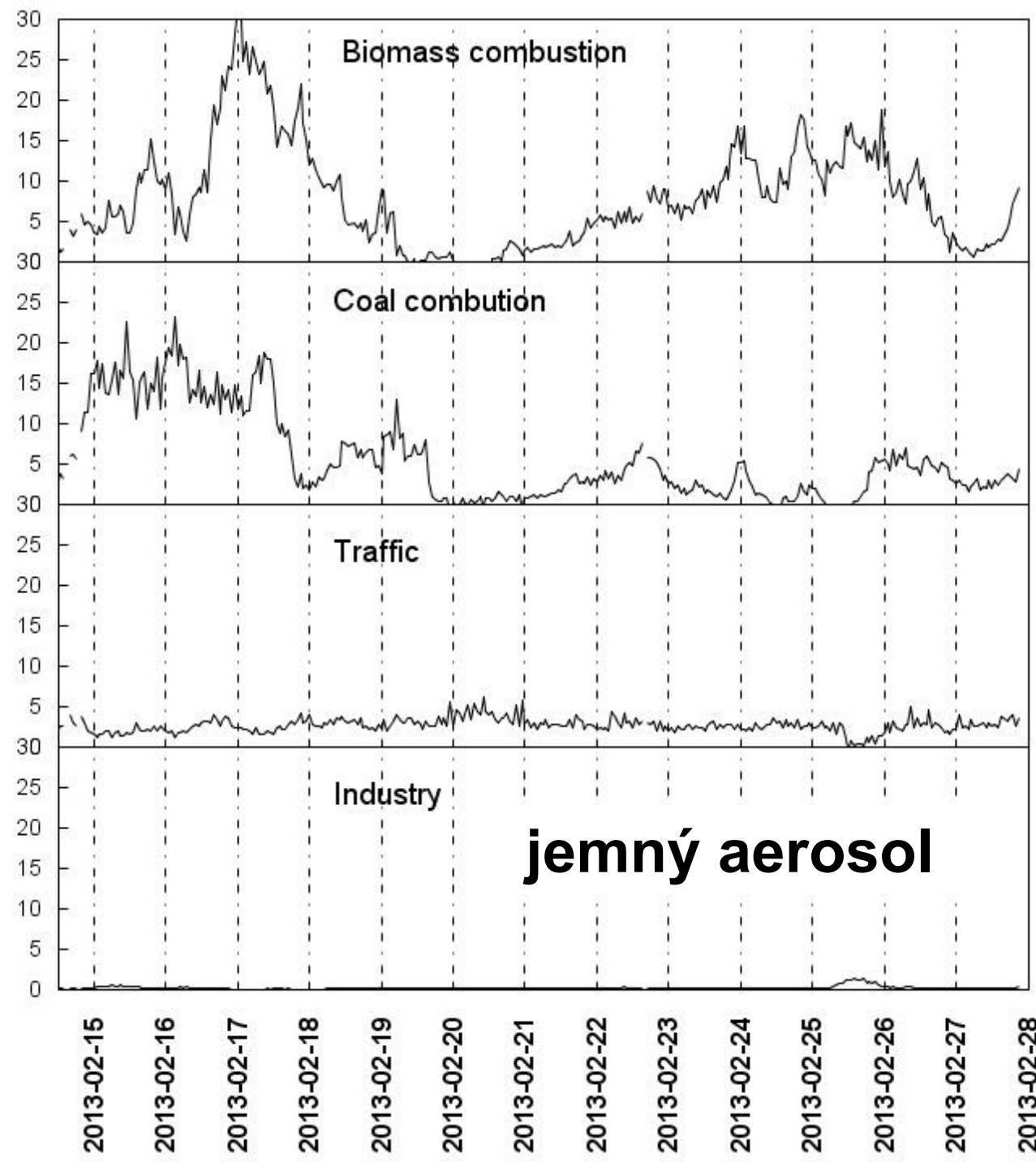
PM₁₀ odhad polohy zdroje B[a]P

průmysl
1% PM₁₀

Factor contribution to $PM_{0.15-1.15} \mu g m^{-3}$

Factor contribution to $PM_{1.15-10} \mu g m^{-3}$

